

REVVY

SOMMER 2025

Generativ informationskompetence

To studerende har i deres speciale undersøgt, hvordan biblioteksansatte og udviklere af Generativ AI tilgår, anvender og evaluerer generativ information – og kommer med bud på, hvilken rolle FFU-bibliotekerne kan spille i det generative informationssamfund.

Side 6

Ophavsret

I Team Ophavsret på VIA University College har man etableret et tværgående kontaktnetværk for ophavsret, der skal gøre det nemmere at cirkulere viden om det komplicerede emne i uddannelsesmiljøerne og skabe et fælles ansvar for opgaven.

Side 20

2

Medlemsblad for foreningen DFFU—Danske Fag-,
Forsknings og Uddannelsesbiblioteker

Indhold

- 3: Bestyrelsen tager ordet
- 4: Bliver på biblioteker på professionsbachelor-
uddannelser næste offer for besparelser?
- 6: Jagten på den Generative Informationskompetence
- 13: Når viden forsvinder
- 16: Bibliotek.dk vil forbedre studerendes
informationssøgning
- 18: Synlighed på FFU-bibliotekerne
- 20: Op, op, op med ophavsretten
- 23: #biblioteksblik
- 24: Stafetten

↑ **Forsideillustration:** Asmus Lauridsen. Motiv: inspireret af
mycelium, rødder og netværk

Skribenter i dette nummer

Birgit Truelsen Larsen, Laura Panduro Kjeldsen, Mai Aggerbeck, Thor Benjamin Borgkvist Tranæs og Tine Furbo Lind, VIA Bibliotek, VIA University College.

Kasper Ørsted Knaap og Christian Mapani Scharling, alumner i Uddannelsesantropologi- og globalisering ved Aarhus Universitet, DPU

Camilla Boelsgaard Lund og Mette Bechmann, CBS Library

Jens Dam, Syddansk Universitetsbibliotek

Anna Slyngborg, AU Library

Inge Kongsgaard, Det Kgl. Akademi Bibliotek

Maria Rise Børjesen, DBC DIGITAL

Kerstin Weisdorf, VIA Biblioteket Horsens

Mette Buje Grundsøe, Aalborg Universitetsbibliotek

Rasmus Hage Dalland, Redaktør Revy

Redaktion

Rasmus Hage Dalland
Redaktør REVY – tlf. 24946936
revy@dfdf.dk

Annette Refn, DTU Bibliotek
anre@dtu.dk

Mette Buje Grundsøe, AUB
mbg@aub.aau.dk

Tina Lund, KUB Frederiksberg
tilu@kb.dk

Kerstin Hundahl, VIA Biblioteket Horsens
kwei@via.dk

Kommende udgivelser og afleveringsfrister:

REVY 3, efterår 2025
Udkommer 1. september, afleveringsfrist 5. august.

REVY 4, vinter 2025
Udkommer 1. december, afleveringsfrist 5. november.

Vil du skrive for REVY? Tøv ikke med at kontakte redaktør Rasmus Hage Dalland. REVY tager imod artikler (se vejledning på dfdf.dk), men har du et udkast til en artikel, en idé eller tips til en god historie, hører redaktionen også gerne fra dig.

Oplag: 720

Årgang: 48

ISSN: 1904-1969

ISSN (online): 1904-1977

Tryk: Strandbygaard Trykkeri

Grafisk design: Omløb

Bestyrelsen tager ordet

Adgang til viden er ikke en luksus. Det er fundamentet for alt det, reformerne vil

Vi står midt i en omfattende reformbølge: universiteterne, erhvervsakademierne, professionsbacheloruddannelserne og senest gymnasierne undergår store forandringer. Reformerne lover fleksibilitet, praksisnærhed og hurtigere vej til job. Men i bestræbelsen på at effektivisere risikerer vi at overse noget helt grundlæggende: de studerendes adgang til kvalitetssikret viden – og deres evne til at finde og bruge den.

Det er ikke reformerne, der har gjort bibliotekernes rolle vigtigere. Det er verden, der er under konstant forandring. Informationsmængden vokser eksplosivt, og kompleksiteten i at navigere i den er blevet større. Studerende får kortere tid på deres uddannelser og skal hurtigere være klar til arbejdsmarkedet. Derfor har de mere end nogensinde brug for adgang til evidensbaseret viden og stærke informationskompetencer.

Men det billede er ikke altid en kendt del af den politiske fortælling. Når studieforløb forkortes, og undervisning gøres mere anvendelsesorienteret, kan det virke som en naturlig besparelse at nedtone bibliotekets rolle. Det er det ikke. Det er for let en øvelse – og en undervurdering af, hvad læring kræver.

Undersøgelser som Unges Informationskompetencer (Rapport_Unges-informationskompetencer.pdf) viser, at mange unge mangler grundlæggende kildekritiske færdigheder. De færdes hjemmевant på de sociale medier, men har svært ved at fremfinde relevant viden og vurdere troværdighed, relevans og kvalitet. Hvis vi vil ruste dem til både studieliv, arbejdsliv og demokratisk deltagelse, skal vi begynde tidligt – og vi skal tænke bibliotekerne med som en integreret del af undervisningen. Ikke som et ekstra tilbud, men som en nødvendig del af uddannelsesinfrastrukturen.

I reformteksterne (fx aftalen om universitetsreformen og professions- og erhvervsakademiuddannelserne) tales der smukt om dannelse, livslang læring og digital parathed. Men hvordan skal det realiseres uden stærke, fagligt forankrede bibliotekstilbud? Hvordan skal EPX-reformens ambitioner om digital dannelse og anvendelsesorienteret undervisning lykkes, hvis biblioteket ikke tænkes med som læringspartner?

Vi i bestyrelsen ved, at den reelle forskel skabes lokalt. Der findes et væld af dedikerede bibliotekarer, som hver dag styrker de studerendes evne til at søge, forstå og anvende viden. FFU-bibliotekerne er en vigtig del af et livslangt biblioteksliv. De hjælper ikke bare med eksamensforberedelse, men med digital dømmekraft, faglig fordybelse og lyst til læring.

Men det kræver, at biblioteket skrives ind i selve kernen af uddannelsesinstitutionernes strategier. Alt for mange steder bliver biblioteket stadig betragtet som perifert – noget man kan “bruge, hvis man har tid”. Det koster både kvalitet og ressourcer, når bibliotekarernes kræfter bruges på at kæmpe for deres berettigelse, i stedet for at bidrage til udvikling af undervisning og læring.

Derfor er vores opråb enkelt: Hjælp de unge ved at sikre, at bibliotekerne er en fast, synlig og strategisk del af alle uddannelser – både ungdoms- og videregående. Vi lover til gengæld at fortsætte vores indsats for, at kommende generationer ikke bare får adgang til information, men også får evnerne til at vurdere, bruge og forstå den.

Man kan godt reformere uddannelse – men man kan ikke reformere sig ud af behovet for troværdig viden.

Bliver på biblioteker på professionsbacheloruddannelser næste offer for besparelser?

For et par måneder siden blev Mads Kofoed afskediget som bibliotekar på SIMAC som led i en sparerunde. Han nærer ingen mistillid til beslutningen, men han er bekymret for, om de generelle besparelser på landets professionsbacheloruddannelser kan få sektoren til at nedprioritere bibliotekerne

□ Rasmus Hage Dalland, Redaktør Revy

For nogle måneder siden blev Mads Kofoed afskediget fra sit job som bibliotekar på SIMACs bibliotek. Den officielle begrundelse var besparelser – Mads Kofoeds ansættelse samt fem tilknyttede assistenter udgør tilsammen omtrent et årsværk.

Ved Mads Kofoeds ophør var det for ham uklart, om biblioteket skulle fortsætte og i hvilken form. Men i en mail til Revy skriver direktør for SIMAC, Lene Daugaard:

”Biblioteket på SIMAC nedlægges ikke, men omlægges til en anden model at administrere biblioteksfunktionen på. Dette arbejde pågår internt, og som skal sikre SIMACs studerende en fortsat servicering og brug af biblioteksfunktionen.”

SIMAC er en lille institution med omkring 900 studerende og 100 ansatte, som uddanner professionsbachelor til den maritime sektor

– skibsførere, maskinmestre og skibsofficerer. Som daglig leder af biblioteket bestod Mads Kofoeds arbejde i hjælpe med informations-søgning, finde studiebøger, kommunikere på sociale medier og undervise i informationskompetencer. Et arbejde både han og de studerende var glade for – efter eget udsagn har han modtaget mange positive tilbagemeldinger fra studerende, som har taget hans kurser.

Men Mads Kofoed kan godt frygte, at nedskæringen – eller ’omlægningen af biblioteksfunktionen’ – er et led i en større tendens.

”Med de besparelser, vi ser på uddannelsesområdet, kunne noget desværre godt tyde på, at tendenserne fra ungdomsuddannelserne er ved at sprede sig til professionsbacheloruddannelserne. Og det er problematisk.”

I Revy 1 2025 beskrev vi, hvordan der er opstået et ’sort hul’ på de studerendes uddannelsesrejse, da det ikke er et krav, at gymnasier tilbyder biblioteksservices til studerende, og at man mange steder derfor vælger den besparelse, der er forbundet med at skære biblioteksfunktionen fra.

”Det handler selvfølgelig om penge, men det er det lette svar,” siger Mads Kofoed.

”Jeg har oplevet, at det også er svært at overbevise både undervisere og studerende om værdien af biblioteksfunktionen og informationsarbejdet. Det skyldes måske Google og ChatGPT – en misforstået idé om, at bibliotekar er overflødige.”

Værdien af biblioteksarbejde

Ved indgangen til 2024 meldte landets seks professionshøjskoler om besparelser for i alt 300 millioner kroner – nogle af dem strækker sig frem mod 2028 – og nedlæggelse af over 200 stillinger.

Det betyder selvsagt ikke automatisk nedlæggelse af biblioteker. Men Mads Kofoed er overbevist om, at man skal have gang i diskussionerne om værdien af biblioteksarbejdet på uddannelsesinstitutionerne nu, hvis ikke bibliotekerne ad åre skal ende med at blive betragtet som lavthængende frugter, når der skal spares penge.

Ifølge Mads Kofoed er det nemlig ikke alene et tab for bibliotekssektoren og de mennesker, der arbejder i den, men også et tab for den almene dannelse.

”Det fineste ved gymnasie- og uddannelsesbiblioteker er, at man ikke kun tænker på at levere et produkt, men også på noget alment dannende. Og der er ikke noget tidspunkt, hvor almen dannelse er vigtigere end lige nu. Hvis vi smider det væk, står vi med en generation af danskere, der, selvom de generelt er oplyste og kritisk tænkende, risikerer at mangle nogle færdigheder til at tage del i samfundet, som jo også bliver mere og mere digitalt og præget af kunstig intelligens. Og dér har bibliotekerne en vigtig rolle at spille.”

Tværgående samarbejde

Mads Kofoed peger på, at der trods nedskæringer er mange gode løsninger med samarbejder uddannelsesinstitutioner imellem og med kommuner, der prioriterer biblioteksfunktionen ved at have fælles, tværgående bibliotekstilbud. Det kan man kalde en slags centralisering, men det er ikke desto mindre en måde at sikre, at biblioteksfaglighed og ekspertise bliver bevaret og prioriteret.

Selv mener Mads Kofoed, det ville være oplagt for mindre uddannelsesinstitutioner som SIMAC at søge samarbejde med andre lignende uddannelsesinstitutioner, som for eksempel UCL, men også institutioner som SDU eller sågar DTU. Det handler ikke bare om at bevare et bibliotek, men om at sikre og anerkende værdien af den biblioteksfaglighed, der skal klæde nutidens unge mennesker på med gode, solide informationskompetencer.

”Det er vigtigt, at man i sektoren er opmærksom på udviklingen og begynder at diskutere og samle viden om, hvordan bibliotekslandskabet udvikler sig – ikke mindst om bibliotekets funktion og rolle i samfundet. Ellers risikerer man at skabe et endnu større hul på de studerendes uddannelsesrejse,” siger han.

Navnenyt

Har du skiftet stilling, fået dit første job på et FFU-bibliotek eller er din kollega gået på pension efter mange år i bibliotekssektoren?

Så hører vi gerne fra dig. REVY introducerer sektionen Navnenyt, hvor vi forsøger at holde øje med, hvem der træder af og til. Send information, foto og tekst til: navnenyt@dfdf.dk.

Bemærk i øvrigt også, at REVYs redaktion har fået en ny mailadresse, hvortil du kan sende artikler, forslag, tips, ris og ros: revy@dfdf.dk

Jagten på den Generative Informationskompetence

Hvad har biblioteksansatte og udviklere af Generativ AI til fælles? De er begge mæglere af information og kan komme til at spille en afgørende rolle i det generative informationssamfund. I denne artikel fremhæver vi de vigtigste pointer fra vores speciale, hvori vi undersøger, hvordan de to faggruppers forskellige tilgange kan afsløre nye perspektiver på FFU-bibliotekernes udfordringer og potentialer

□ **Kasper Ørsted Knaap og Christian Mapani Scharling**, Alumner i Uddannelses- antropologi- og globalisering ved Aarhus Universitet, DPU

Vi har de sidste to år jagtet en håndgribelig og praksisnær forståelse af det nye begreb 'Generativ Informationskompetence'. Første gang vi stødte på et beslægtet begreb var i et dokument udformet af en ekspertgruppe på Aarhus Universitet i december 2023, der fremhæver vigtigheden af, at de studerende kan tillære 'GAI literacy' (Generative Artificial Intelligence Literacy). Som studerende på det tidspunkt, følte vi et ansvar for at forholde os kritisk til disse spirende begrebs betydning for vores

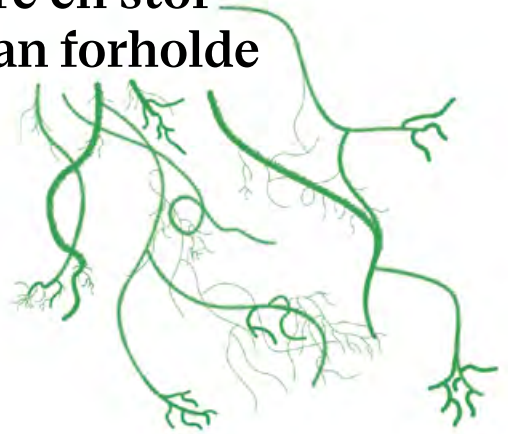
egen læring i en teknologisk brydningstid.

Der er allerede udviklet mange forståelsesmodeller for GAI literacy, men de fokuserer på at udnytte selve teknologien, og ingen af disse modeller fokuserer på den information, der bliver skabt af generativ teknologi. Med inspiration fra biblioteksfagligheden har vi sat informationen i fokus og udviklet begrebet: Generativ Informationskompetence, på engelsk Generative Information Literacy. Hermed lægger vi fokus på den nye type information, der tidligere er blevet kaldt 'syntetisk information', men vi introducerer og anvender begrebet 'generativ information', fordi det refererer direkte til informationernes arnested i generativ kunstig intelligens.

I forbindelse med vores speciale gennemførte vi tre måneders feltarbejde i efteråret 2023, hvor vi fulgte dagligdagen for både udviklere af generativ kunstig intelligens i et førende dansk konsulenthus og biblioteksansatte på AU Library Emdrup. Det er to faggrupper, som næsten ikke kunne være mere forskellige, men de holder hver sin halvdel af nøglen til at forstå begrebet Generativ Informationskompetence.

Bibliotekspersonalets første berøring med generativ kunstig intelligens var præget af tilbageholdenhed grundet universiteternes forbud mod, at de studerende måtte anvende

“ Vi mener, at det er fuldstændig irrelevant, hvor mange millioner parametre en stor sprogmodel bygger på, fordi vi kun kan forholde os fagligt og kritisk til information

teknologien. Samtidig beskrev konsulenterne deres rammer for udvikling af selv samme teknologi som 'det vilde vesten'. Vi fulgte en datascience engineer, som programmerede et søgeværktøj i form af en generativ chatbot, der skulle hjælpe medarbejderne i en stor international virksomhed med hurtigt og nemt at finde relevant information i organisationens interne dokumenter.

Vores etnografiske tilgang resulterede i cirka 300 siders empiri fra observationer, interviews, feltnoter og dokumentanalyser. I gennemgangen af denne store mængde data opdagede vi flere fællesnævner mellem de to grupper af professionelle. Deres fagligheder og dermed tilgange er forskellige, men fælles for dem er rollen som informationsmæglere. Denne opdagelse ledte os til vores mest overraskende fund, nemlig at både udviklere af generativ kunstig intelligens og biblioteksansatte i praksis har større fokus på de generative informationer, sprogmodellerne producerer, end på selve teknologien.

Mange forskere har først og fremmest fokuseret på ChatGPT som et skriveredskab. Vi har derimod primært undersøgt generativ teknologi som et søgeværktøj, fordi de samfundsmæssige implikationer heraf er langt mere vidtrækkende. Grunden til, at generativ teknologi er svær at forholde sig til, skyldes

ikke den tekniske kompleksitet eller de nye måder at skrive på, men at den introducerer en helt ny type information og ny måde at søge på. Derfor dykker vi kort ned i digitaliseringshistorien for at studere, hvad vi kan lære fra sidste gang, en ny informationstype blev opfundet.

Når information forandres, forandres alt

Digital information førte i 1970'erne til et fragmenteret informationslandskab på grund af nye EDB-værktøjer, og den spirende informationsalder medførte et samfundsbehov for at definere begrebet informationskompetence. Tilbage i 2007 uploadede den amerikanske professor i kulturanthropologi, Michael Wesch, videoen "Information (R)evolution" til YouTube. Han fremhæver heri, hvordan digital information adskiller sig fundamentalt fra analog information i sine grundlæggende karaktertræk, hvilket medfører, at vores antagelser om information må genovervejes. Digital information skabes, opbevares, organiseres, tilgås og anvendes på væsentligt forskellige måder end analog information. 'Marmorbogen' (Klassisk og moderne samfundsteori, red.) er et fysisk håndgribeligt, langtidsholdbart og unikt medi-

um. Derfor har den brug for en bestemt plads på en udvalgt hylde i alle fakultetsbiblioteker. En Word-fil er derimod immateriel og replikerbar, men også interaktiv og multimodal. Elektroniske ressourcer ligger som binære koder i databaser på enten en server eller en harddisk. De kan udelukkende tilgås digitalt og er derfor afhængige af software, netværk og strøm.

Generativ information kan hverken findes på en hylde eller i en digital database og kan derfor ikke afhentes, men skal skabes i realtid gennem prompts til store sprogmodeller. Selvom den er en slags immateriel digital information, så er den unik og ikke replikerbar, men også hyper-interaktiv.

I tråd med Wesch mener vi, at generativ information er så grundlæggende forskellig fra både analog- og digital information, at det forlanger, vi gentænker vores antagelse om information. Kaster vi et blik på vores informationshistorie viser den, at en ny form for information, en ny måde at søge på og behovet for en ny grundlæggende informationskompetence er katalysatorer for en ny informationsalder, det vi kalder Den Generative Informationsalder.

Vores forståelse af Generativ Informationskompetence er genbrugsguld

I 1999 præsenterede The American College and Research Libraries (ACRL) en definition af informationskompetence (information literacy), som lyder: "...the ability to identify when information is needed, and the ability to access, evaluate, use, and understand the legal and ethical implications surrounding the information." (ACRL, 2000). Vores forståelsesmodel består grundlæggende i at udskifte begrebet 'information' med 'generativ information' og analysere på hvordan behov, tilgængelighed, evaluering og anvendelse af generativ information varierer på tværs af faglige domæner. På denne måde fungerer vores model som en analytisk ramme, der drejer vores blik mod tilgange til generativ information set med perspektiverne fra studerende, bibliotekarer og konsulenter (se skemaet).

Denne tilgang virker næsten for simpel til at være sand, men er alligevel innovativ, fordi ingen forståelsesmodeller offentliggjort i 2024 tog afsæt i den information, der bliver tilgængelig via generativ kunstig intelligens. Vi har gennem de sidste to år deltaget i over 40 begivenheder omhandlende AI i forskellige brancher. Fælles for disse events var et fokus på, hvilken information der må uploades til maskinerne i forbindelse med både udvikling og anvendelse af teknologien. Derfor er det også nytænkende at navngive og fokusere på

den information, der kommer ud af generativ teknologi.

1) Er der et behov for generativ information?

Vi er ikke bekendt med nogen officielle anbefalinger, der stiller dette spørgsmål. Tværtimod er der en tendens til, at vejledninger som det første opfordrer brugeren til at 'lege' med teknologien for at opnå en forståelse for den. Det virker til, at forfatterne bag disse vejledninger har glemt at IT betyder *Information Technology*, og at teknologien bør opfylde et informationsbehov.

Konsulentens skal kode efter sin klients behov, der ofte beror på et potentielt effektiviseringsafkast. Studerende og bibliotekarer er underlagt universitetets og fakulteternes regler for, hvorvidt man må, eller ikke må, tilgå generative informationer. Det er derfor i mange tilfælde ikke op til det enkelte individ selv at vurdere, hvorvidt de har et behov for netop denne type information i en konkret situation.

2) Hvordan tilgås generativ information?

Vi har ikke fundet nogen mangel på kurser og vejledninger i 'prompt engineering', fordi stort set alle modeller anbefaler at starte på dette tilgængelsesniveau. Prompting bliver tit omtalt som 'nøglen til at lære kunstig intelligens', men med vores blik er prompts kun én lille del af hele informationssøgningsprocessen og bør ikke stå i centrum.

Den første anbefaling i rapporten Unge informationskompetencer – i en tid med AI (2025) er at rette sin opmærksomhed mod fordele og ulemper ved forskellige søgeværktøjer. Tanken med dette er, at man skal kunne vurdere en eventuel effekt på de generative søgeresultater, som forskellige værktøjer præsenterer én for. Dette er en umulig opgave, og eksemplet afspejler en udbredt overbevisning om, at man kun kan opnå kritiske informationskompetencer gennem en forståelse af teknologien. Vi mener, at det er fuldstændig irrelevant, hvor mange millioner parametre en stor sprogmodel bygger på, fordi vi kun kan forholde os fagligt og kritisk til information.

Konsulenternes opgave er at omdanne deres klients digitale information, så den er tilgængelig som generativ information gennem en stor sprogmodel. For at opnå størst effektivitet, skræddersyes løsningen i forhold til, hvilke data der skal prioriteres i de svar, teknologien giver.

Bibliotekerne udviklede søgestrengene til at skabe transparens i søgealgoritmerne for at

“ Når kilden ikke længere er et menneske med intentioner i en kontekst, men en statistisk model uden bevidsthed, kræver det nytænkning af de klassiske kildekritiske metoder. Biblioteksfagligheden står stærkest til denne opgave

underbygge en videnskabelig søgeproces, der kan efterprøves. Generativ søgning adskiller sig markant fra søgning i digitale databaser, fordi boolske operatører ikke kan anvendes. I stedet bliver prompts brugt simultant i både søge- og skabelsesprocessen af generative informationer, hvilket er en helt ny måde at tilgå information på.

3) Hvordan evalueres generativ information?

Generativ AI har tendens til at producere falsk information ved at 'hallucinere', hvilket gør det nødvendigt at prioritere evaluering af generative informationer højt.

For konsulenter er evalueringen af generativ information knyttet op på at bekræfte produktets funktionelle koncept (Proof of Concept) og herefter udvikle et anvendeligt produkt (Minimal Viable Product). Evalueringen er derfor en essentiel del af den iterative udviklingsproces, som har til hensigt at finjustere og sikre, at produktet opfylder klientens krav til både funktion og formål. Hertil kan menneskelig feedback anvendes, der finjusterer teknologien baseret på evaluering af de generative informationer.

For biblioteksansatte afføder generative informations iboende utroværdighed et behov for at udvikle en generativ kildekritik. Disse informationer er aldrig peer-reviewed, uanset om de optræder som originale tekster eller som et sammendrag af søgeresultater. Referencesøgning er en lang og kompliceret proces, hvor evaluering af information foregår løbende og ikke kun i slutningen. Teknologien bag generativ kunstig intelligens er baseret på statistiske sandsynligheder, hvilket udfordrer de traditionelle kildekritiske metoder, som hidtil har været rettet mod et forfatterskab som et unikt menneskeligt fænomen. Når kilden ikke længere er et menneske med inten-

tioner i en kontekst, men en statistisk model uden bevidsthed, kræver det nytænkning af de klassiske kildekritiske metoder. Biblioteks-fagligheden står stærkest til denne opgave og det er derfor fortsat bibliotekets rolle at hjælpe studerende og undervisere med at forholde sig kritisk til alle slags kilder.

4) Hvordan anvendes generativ information?

Effektiv anvendelse forudsætter lovlig og etisk anvendelse i overensstemmelse med lovgivning i forhold til GDPR, ophavsrettigheder og EUs AI-forordning. Derudover bør man reflektere over CO²-udledning, tvivlsomme arbejdsforhold, geopolitiske interesser og andre komplekse forhold, et almindeligt menneske knap kan forholde sig til.

Konsulenterne arbejder ud fra en klients behov. De skal derfor sikre en aftale på et produkt som overholder både juridiske og etiske rammer. I den iterative udviklingsproces anvender de generativ information som pejlemærke til at evaluere og videreudvikle deres produkt.

Referencehåndtering af generative kilder kommer med en unik udfordring, som ikke var aktuel i skiftet fra analog til digital. Helt konkret består bibliotekets opgave i at videreudvikle de gældende standarder for citationspraksis.

Bibliotekerne i det generative informationssamfund

Tidligt i vores undersøgelse stod det klart, at rigtig mange biblioteksansattes største frygt er at blive gjort overflødige. Der er ikke tradition for at inddrage denne faggruppe i design- og udviklingsprocesser af nye informations-teknologiske løsninger. Den tidlige forskning i

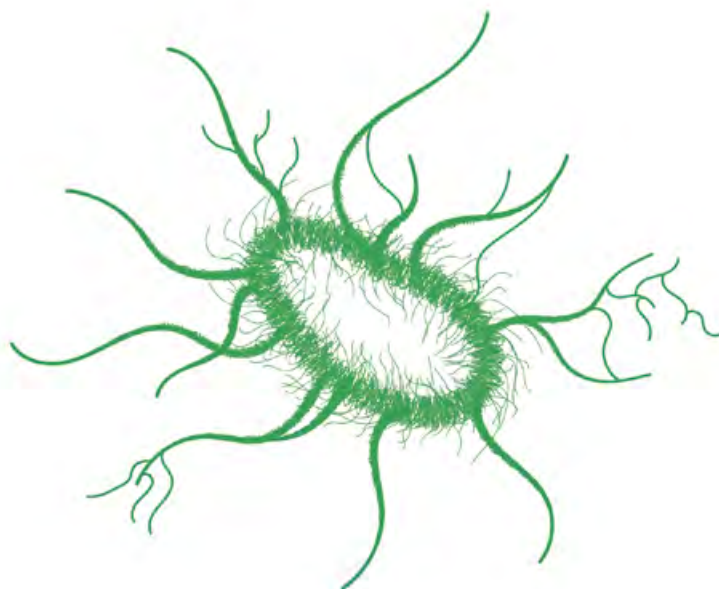
“ FFU-bibliotekerne har ikke kun en mulighed, men også et ansvar for at udvikle modeller til generativ søgning, generativ kildekritik og generative referencer, der kan føre uddannelserne ind i det generative informationssamfund

generativ kunstig intelligens på universiteterne fokuserer næsten udelukkende på studerende, undervisere og nogle gange administrativt personale, imens biblioteksansatte er en faggruppe, der ofte bliver overset. Denne påstand underbygges i Pædagogisk Indblik fra vinteren 2024, hvor store sprogmodeller på videregående uddannelser i et internationalt perspektiv er kortlagt. Ordet 'bibliotek' er kun nævnt én gang, nemlig på forsiden, fordi en bibliotekar har gennemført den omfattende informationssøgningsproces, som hele udgivelsen bygger på. Derfor vil vi afslutningsvis komme med vores anbefalinger til FFU-bibliotekerne.

Vi tror, at de logikker, der bliver tillagt begreber som generativ informationskompetence, også kommer til at spille en afgørende rolle for, hvilke fagligheder der får lov til at blive hørt. Digitaliseringen har medført et større behov for IT-faglighed i biblioteksvæsenet, imens de fysiske samlinger og medarbejderstaben er skrumpet og uddannelsen er forsvundet. Men hvis det lykkes at udbrede en biblioteksfaglig forståelse med fokus på generativ information, kan det komme mange andre faggrupper uden for universitetet til gode. FFU-bibliotekerne har gjort det før, og nu er tiden inde til at træde i karakter igen. For os at se, er det kun det biblioteksfaglige fællesskab der kan løfte denne opgave. Det biblioteksfaglige sprog rummer en oplagt mulighed for at videreudvikle en begrebsramme, der kan identificere de centrale spørgsmål, samfundet skal adressere i de kommende årtier.

FFU-bibliotekerne har ikke kun en mulighed, men også et ansvar for at udvikle modeller til generativ søgning, generativ kildekritik og generative referencer, der kan føre uddannelserne ind i det generative informationssamfund.

Vi tror, at generativ information om 25 år vil fylde lige så meget i hverdagen, som digitale informationer gør i dag. Alligevel vil der ikke være et behov for, at alle biblioteksansatte bliver generative informationsspecialister. I stedet vil en række, ofte selvudvalgte, medarbejdere formentlig påtage sig ansvaret for at lede undervisningen i generative værktøjer. Denne forudsigelse bygger på, at det er blevet tilfældet med f.eks. digitale referencehåndteringsprogrammer.

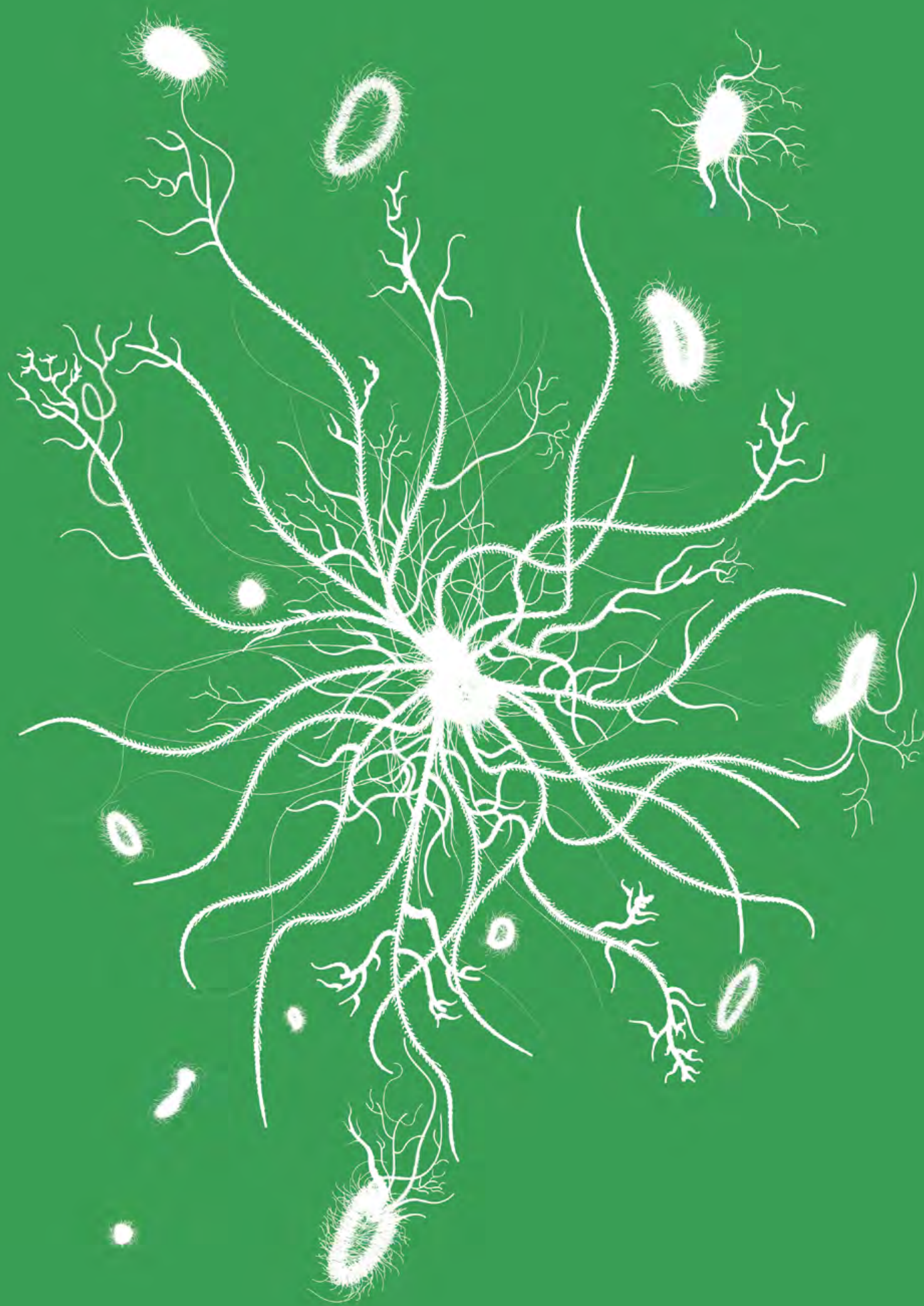
Generativ Informationskompetence bygger ovenpå fremfor at erstatte klassiske informationskompetencer, hvilket forudsætter både digitale kompetencer samt grundlæggende læse- og skrivefærdigheder.

Vi må også huske, at digitalisering er ikke kun IT-projekter, men sociale projekter. Derfor er det i samfundets interesse, at bibliotekerne fortsat kan hjælpe folk med at finde det, de søger, og det, de ikke vidste, de ledte efter. Fordi når mennesker leder og læser, så tilgår de ikke bare information, men får også mulighed for at finde sig selv.

Hver generation vil forme biblioteket i deres billede, og selv om teknologien er i rivende udvikling, så vil de grundlæggende karaktertræk ved analoge-, digitale- og generative informationer ikke forandre sig væsentligt. Derfor fungerer begrebet *generativ information* og den tilhørende kompetence som en teoretisk grundsten i den generative informationsalder.

Generativ informationskompetence model

Generative informationskompetencer:	Faggrupper:		
	Studerende	Generativ AI-udviklere	FFU-bibliotekarer
Identificere behovet for generativ information	Studerende er underlagt universiteternes studieordninger og kursusbeskrivelser.	Generativ AI-udviklere skal forholde sig til deres klients behov.	FFU-bibliotekarer er bundet af universiteternes regler i forhold til de studerende.
Tilgå generativ information	Studerende tester og udvælger forskellige generative værktøjer. De bruger prompts og prompt-engineering til at tilgå informationen.	Generativ AI-udviklere tester og anvender forskellige udviklerværktøjer. De skriver python-kode for at tilgængeliggøre generativ information for deres klient.	FFU-bibliotekarer afprøver, indkøber og rådgiver om generative akademiske søgeværktøjer. De kan ikke bruge klassiske søgeteknikker og må udvikle en model for generative søgestreng.
Evaluere generativ information	Studerende evaluerer generativ information ved at krydstjekke og verificere resultaterne, blandt andet gennem sparring med hinanden, biblioteket og øvrige klassiske kilder.	Generativ AI-udviklere bruger forskellige metoder til at evaluere generativ information ud fra et mål om at sikre, at deres produkt løser klients behov tilfredsstillende.	FFU-bibliotekarer skal udvikle en generativ kildekritik og undervise i, hvordan man krydstjekker og verificerer resultaterne.
Lovlig, etisk og effektiv anvendelse af generativ information	Studerende skal overholde danske og europæiske regler om GDPR, databehandling og ophavsrettigheder samt universitetets regler. Studerendes ultimative mål med at anvende generativ information er at opnå bestået karakter og tillære sig kritisk tænkning.	Generativ AI-udviklere gør generativ søgning brugbar ved at udvikle en User interface (UI). De skal sikre, at deres løsning overholder danske og europæiske standarder, herunder regler om ophavsret og EU's AI-lovgivning. Udviklernes ultimative mål med at gøre generativ information anvendelig er at udvikle et 'Proof of Concept', som kan blive et 'Minimum Viable Product'.	FFU-bibliotekarer skal videreudvikle en generativ referencehåndteringsmodel, der imødekommer, at en forfatter kan være et værktøj ejet af et firma. De skal tilbyde undervisning i generativ GDPR, ophavsret og data management. Bibliotekarernes ultimative mål med at understøtte anvendelsen af generativ information er at bevare rollen som anerkendt informationsmyndighed.

Når viden forsvinder

Med Donald Trumps indsættelse som amerikansk præsident har meget forandret sig. Bag mediernes store overskrifter gemmer sig også et par mindre, som har betydning for amerikansk biblioteksvæsen og dansk forskning

Angrebet på biblioteker – nedlæggelsen af IMLS

□ Kerstin Weisdorf

Et af USA's vigtigste kulturbærende agenturer er i færd med at blive lukket ned. The Institute of Museum and Library Services (IMLS) – det føderale organ, der siden 1996 har ydet afgørende støtte til biblioteker og museer i hele landet – står nu over for en historisk afvikling. IMLS svarer i funktion til Danmarks Slots- og Kulturstyrelse og med sine tilskud, nationale initiativer og dataindsamling har IMLS i årevis løftet lokale kulturinstitutioner og givet millioner af amerikanere adgang til viden, læring og fællesskab.

Den 14. marts 2025 udstedte præsident Trump en bekendtgørelse om at nedlægge IMLS. Med ét blev det eneste føderale agentur, der målrettet støtter biblioteker og museer, sat på afviklingskurs. Få dage senere, den 20. marts, blev agenturets kontorer ransaget af føderale myndigheder, og størstedelen af de ca. 75 ansatte sendt hjem på tvungen orlov. Ved udgangen af april er kun 12 medarbejdere tilbage – heriblandt topledelsen.

Reaktionen kom hurtigt. Den 4. april sagsøgte justitsministrene fra 21 delstater Trump-administrationen i håb om at få standset – eller i det mindste udsat – nedlæggelsen af IMLS og seks andre føderale institutioner. Samtidig satte den fungerende direktør, Keith Sonderling, alle allerede tildelte tilskud på pause den 8. april. Resultatet: Projekter landet over er gået i stå. Biblioteker og museer står uden deres planlagte støtte, og mange må nu kæmpe for at overleve. Oven i alt har Trump den 8. maj fyret lederen af Library of Congress, Carla Hayden. Hayden var den første kvinde og den første afroamerikaner til at bestride posten. Hun var også den første i jobbet, der havde en tidsbegrænset periode. Hendes embedsperiode stod til at udløbe næste år.

For det her handler ikke kun om budgetter og bureaukrati. Det handler om adgangen til

viden og kultur – og om, hvad det koster, når et samfund vælger at afvikle de strukturer, der sikrer begge dele. IMLS har spillet en helt central rolle i at fremme digital inklusion, læsefærdigheder, livslang læring og skabt grobund for levende, lokalt kulturliv. Med agenturets lukning trues ikke bare igangværende programmer – men hele fundamentet for offentlig oplysning og kulturformidling i USA.

Biblioteker er meget mere end bøger. De er demokratiske magtcentre, trykke læringsrum – livliner i både by og land. IMLS' andel af det samlede føderale budget er forsvindende lille, blot 0,003 procent – men effekten af dets støtte er enorm. Uden den risikerer millioner af amerikanere at miste adgang til helt basale tilbud, som eksempelvis, tidlig læsestøtte til børn, jobtræning og karrierevejledning, forskning i bibliotekernes rolle og samfundseffekt, STEM- og GenAI-uddannelsesprogrammer, hjælp og ressourcer til veteraner og ældre borgere samt gratis højhastighedsinternet – især i landdistrikter og udsatte områder.

Tabet af IMLS vil forstærke den digitale kløft, svække den nationale læsefærdighed, begrænse mulighederne for ekstern finansiering – og efterlade lokale myndigheder med en regning, de færreste kan betale. For mange vil det betyde kortere åbningstider, personalettereduktioner og – i værste fald – lukning af biblioteker. Især i de samfund, hvor behovet er størst.

Det er svært at se dette som andet end et direkte angreb på offentlig adgang til viden. Når man nedlægger infrastrukturen for læring og fællesskab, river man samtidig noget vigtigt op med rode: det fælles fundament, som demokrati, dannelse og deltagelse bygger på.

Support statement

The Revv / Danish Association of Research Libraries (DFFU) firmly supports the Institute of Museum and Library Services (IMLS) and strongly condemns the raid on its offices by Doge officials on March 20th. The executive order on March 14th to dismantle IMLS poses a grave threat to the foundation of public, academic, and school libraries across the United States.

At Revv / DFFU, we recognize IMLS as a lifeline for children and adults alike, providing opportunities for learning, growth, and connection. Its loss would be felt most acutely by those in greatest need.

We stand in solidarity with the American Library Association and other advocates in urging the U.S. Congress to reject this executive order and safeguard the future of America's libraries.

To our fellow librarians in the U.S, know that we stand with you. We see you, we hear you and we support you.

Amerikansk sletning af data rammer også danske forskere

□ **Mette Buje Grundsøe**, Aalborg Universitetsbibliotek

Som beskrevet i Weekendavisen den 12. marts 2025 igangsatte den amerikanske regering under Donald Trump en omfattende sletning af information fra offentlige hjemmesider. Retningslinjer om kønsidentitet, mangfoldighedspolitikker og datasæt om LGBT+-befolkningens sundhed er blandt det indhold, som nu er fjernet fra centrale myndighedssider som det amerikanske sundheds- og undervisningsministerium.

Selv om dette sker i USA, har det vidtrækkende konsekvenser for os i Danmark. Mange danske forskere – især inden for folkesundhed, samfundsvidenskab, kønsstudier og uddannelse – er afhængige af fri adgang til netop disse datakilder. Hvis National Institutes of Health (NIH) begrænser eller censurerer indhold i databaser som PubMed kan det føre til, at også forskningsartikler udført på f.eks. Aalborg Universitet bliver fjernet eller gjort utilgængelige, blot fordi forskningen berører emner, som af den nuværende amerikanske regering betragtes som politisk følsomme.

Overlæge og klinisk lektor ved Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på AAU, Jacob Bodilsen, kalder udviklingen ”åbenlyst problematisk”:

”Forskning skal være uvildig og alene det, at den nuværende amerikanske regering stiller spørgsmål ved videnskaben har en afsmittende negativ association til videnskab, som det nok er vanskeligt at rette op på i lang tid,” siger han.

”Den frie tanke har altid været en grundsten i forskning. Det er vigtigt at diskutere resultaterne og tolkningen heraf – men altid ud fra et objektivi grundlag og ikke fra et politisk ståsted. Den nuværende tendens viser, at vi må stå sammen i forskningsmiljøet for at fastholde disse principper.”

Dansk forskning bygger i høj grad på adgang til internationale databaser, samarbejde med udenlandske institutioner og publicering i globale tidsskrifter. Den amerikanske sletningspolitik truer ikke kun den frie vidensdeling, men også kvaliteten og udbredelsen af forskningen – særligt inden for områder relateret til social ulighed, sundhed og minoritetsrettigheder.

”Måske PubMed vil miste værdi i fremtiden, men tilsvarende vil europæiske databaser vokse i vigtighed,” siger Jacob Bodilsen.

i *Hvad er blevet fjernet i USA?*

Fra officielle hjemmesider i USA er blandt andet fjernet:

- Retningslinjer om kønsidentitet fra Sundhedsministeriet (HHS)
- Politik for mangfoldighed og inklusion på undervisningsområdet
- Tidligere tilgængelige datasæt om LGBT+ sundhed
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC) ’s vejledninger målrettet transpersoners sundhed
- Rapporter om social ulighed og minoriteters adgang til sundhedsydelser

3 ting du kan gøre som underviser eller bibliotekar

- 1. Styrk lokal arkivering og backup**
Gem centrale rapporter og datasæt, mens de stadig er offentligt tilgængelige. Brug institutionelle arkiver eller åbne platforme
- 2. Undervis i kildekritik og digitalt beredskab**
Gør studerende og kolleger opmærksomme på, hvordan viden forsvinder – og brug det som eksempel på, hvorfor kritisk informationskompetence er vigtigere end nogensinde.
- 3. Støt åben videnskab og europæisk datasuverænitet**
Deltag i netværk, projekter og samarbejder, der arbejder for robust adgang til forskning og datainfrastruktur uafhængig af politisk pres.

Bibliotek.dk vil forbedre studerendes informationsøgning

Ny underside til Bibliotek.dk har fokus på at styrke studerendes litteratursøgning og udvikles i samarbejde med bibliotekerne

□ **Maria Rise Børjesen**, DBC Digital

Bibliotek.dk er et værdifuldt værktøj for landets studerende, når de skal finde faglitteratur, arbejde med kilder og skrive opgaver. For at forbedre de studerendes informationsøgning arbejder vi løbende på at styrke sitet i en studiekontekst, og derfor har vi påbegyndt arbejdet med en ny og optimeret version af Bibliotek.dk målrettet studerende.

Vi er i gang med at udvikle en særskilt underside til Bibliotek.dk, der skal gøre det lettere for studerende at finde faglitteratur og bruge sitet aktivt i studiearbejdet. Målet er at skabe en fokuseret indgang til Bibliotek.dk, som er tilpasset studerendes behov, så sitet er en relevant og brugervenlig ressource for studerende.

Undersiden har arbejdstitlen Studie.bibliotek.dk og er bestilt af KOMBIT.

Arbejdsgruppe bidrager med værdifuldt indsig

For at sikre at vi møder de studerendes behov, bliver Studie.bibliotek.dk udviklet i tæt samarbejde med bibliotekerne. Vi har nedsat en arbejdsgruppe, der skal være en del af projektet fra start til slut og være med til at kvalificere både indhold og funktionalitet.

Arbejdsgruppen består af biblioteksfaglige personer, der bidrager med værdifuld viden og indsig i studerendes informationsøgning og adgang til faglitteratur og biblioteksressourcer.

Gruppen er sammensat af repræsentanter

fra seks fag-, forsknings- og uddannelsesbiblioteker, tre gymnasiebiblioteker, to folkebiblioteker, et centralbibliotek samt en studerende, og de mødtes for første gang i begyndelsen af maj.

Ud over at trække på deres personlige erfaringer vil gruppen kigge mod andre platforme for at få inspiration og identificere best practices og nyttige funktioner. Derefter vil arbejdsgruppen løbende give feedback på design og funktionalitet for at sikre optimal brugervenlighed og relevans.

Arbejdet med Studie.bibliotek.dk befinder sig på et tidligt stadie, og arbejdsgruppens input vil være med til at forme projektets retning. Derfor er det endnu for tidligt at sige, hvordan det endelige Studie.bibliotek.dk kommer til at se ud, og hvilke konkrete forbedringer der vil blive realiseret.

Men de overordnede rammer er sat af KOMBIT. Forbedring af søgefunktionen er første skridt i en bredere indsats, der skal være med til at forbedre brugen af Bibliotek.dk for studerende.

I forlængelse heraf vil vi arbejde med tre øvrige indsatsområder for Studie.bibliotek.dk: kildefiltrering, adgang og udviklingen af den nye underside.

Hvilke konkrete tiltag, der bliver implementeret for hvert indsatsområde, vil afhænge af den videre udviklingsproces og arbejdsgruppens input.

Bedre overblik med søgning og kildefiltrering

Første opgave bliver at optimere avanceret søgning. Målet er en mere præcis og relevant søgefunktion, der imødekommer de faglige behov. Det handler om at skabe en søgeoplevelse, der er intuitiv og målrettet, så brugerne

“ Vi har fokus på at gøre tilgængeligheden af materialer mere overskuelig. Det handler blandt andet om at vise, hvilke materialer der er Open Access, hvilke der kan lånes med det samme, og hvor materialerne fysisk kan skaffes

kan finde frem til det rette materiale – både når de søger bredt, og når de har brug for specifik faglitteratur.

Derudover vil vi kigge på forskellige muligheder i forhold til søgning på uddannelsesniveau i de bibliografiske data. Desuden vil vi overveje, om det skal være muligt at eksportere søgeresultater til flere referenceværktøjer end i dag.

Når det gælder kildefiltrering, er ambitionen at give studerende bedre overblik over, hvilke kilder de søger i, og mulighed for at til- og fravælge bestemte typer af materialer. Derfor skal vi blandt andet arbejde med at beskrive de enkelte kilder bedst muligt og hjælpe de studerende med at udvælge de mest relevante og troværdige kilder, så de får bedre støtte i deres kildekritiske arbejde.

Det kan for eksempel indebære at drøfte, om nogle kilder skal være fravalgt som standard, så søgningen automatisk prioriterer de mest relevante søgeresultater. Og om andre kilder skal fremhæves som kvalitetskilder, der kan give de studerende et godt og effektivt afsæt for deres studiearbejde.

Smidig adgang og en ny underside

Som en del af projektet skal vi kigge på indsatsområdet adgang. Vi kommer blandt andet til at se på, om vi kan tydeliggøre, hvad den enkelte studerende konkret har adgang til. Forhåbningen er at forbedre loginprocessen ved at gøre integrationen til de lokale bibliotekssystemer endnu bedre. Det skal give en mere smidig og sammenhængende brugeroplevelse og sørge for, at studerende hurtigt får adgang til det rette indhold.

Derudover har vi fokus på at gøre tilgængeligheden af materialer mere overskuelig. Det handler blandt andet om at vise, hvilke materialer der er Open Access, hvilke der kan lånes med det samme, og hvor materialerne fysisk kan skaffes. Målet er at gøre adgangen til viden

så gennemsigtig og enkel som mulig.

Senere i projektet vil vi konkretisere, hvilket indhold der skal være på undersiden Studie.bibliotek.dk, så den rammer målgruppens behov. Et af de vigtigste spørgsmål er, hvordan vi sikrer, at studerende nemt kan finde og vurdere relevant faglitteratur til deres studier.

Derfor vil arbejdsgruppen drøfte muligheden for at integrere vejledninger og praktiske guides til at finde og anvende relevant faglitteratur. Derudover vil der være fokus på søgestrategier, så studerende kan optimere deres litteratursøgning, og på pensumlister, der samler pensumrelaterede ressourcer og anbefalinger.

Udviklingen af den nye underside og arbejdet med indsatsområderne skal sikre, at Bibliotek.dk bliver en endnu mere relevant, målrettet og brugervenlig platform for studerende.

Der kan ske ændringer i takt med, at projektet skrider frem, og vi bliver klogere på brugernes behov, men målet er det samme: at understøtte de studerendes arbejde med litteratursøgning og kildebrug og styrke deres adgang til viden i en kompleks studiehverdag.

↑ Første møde i arbejdsgruppen for Stud. bibliotek.dk, der består af biblioteksfaglige personer samt en studerende.
Foto: DBC Digital

Synlighed på FFU-bibliotekerne

Vi følger op på Vinterinternatets tema om 'synlighed' og spørger, hvad FFU-bibliotekerne gør for at synliggøre biblioteket og gøre brugerne opmærksomme på bibliotekets services

Camilla Boelsgaard Lund og Mette Bechmann, CBS Library

Vi er til stede på hjemmesiden, på intranet for studerende og ansatte samt på Facebook og Instagram, hvor det sidste har bedst rækkevidde. Vi deler opslag med CBS' kommunikationsfolk, som deler videre.

I en del år har vi skrevet **nyhedsbreve til forskere**, og der udkommer ca. seks om året. Her har vi fokus på services eller ressourcer, vi har anskaffet. Desuden viser en storskærm på campus vores events, som f.eks. referencebar og talks i CBS Library Forum.

Vi har kurser for både studerende og ansatte. Ansatte får en email hver gang, der er kursus, så det er en slags email-marketing. Studerende ser vores kurser på deres intranet og opslag på skærme. Derudover afholder vi flere gange om året **CBS Library Forum events**, hvor en eller flere forskere kommer forbi biblioteket og fortæller om deres forskning, og som noget nyt får vi den centrale kommunikationsafdeling til at dele vores events på CBS' LinkedIn-profil.

Hvert år stiller vi os uden for biblioteket og hjælper med henvisninger og litteraturlister op til den store afleveringsdag for bachelorer og kandidater. I år prøvede vi at lave en **pop-up Search & Coffee**, hvor vi flyttede os til en anden del af biblioteket, for at blive synlige for de studerende der sidder og skriver opgave i biblioteket, men ikke kommer ned og snakker med os i skranken. Vi gav kaffe og hjælp med litteratursøgning.

Vi har et godt samarbejde med mange undervisere, deltager selv i en del undervisning og spreder budskabet om biblioteket på den måde. Hvert institut på CBS har en kontaktbibliotekar tilknyttet, som promoverer biblioteket, blandt andet med et roadshow, der viser de services, vi leverer.

Vi taler også med studieadministrationens kommunikationsfolk om for eksempel **studie-startskampagner**, som fylder ret meget hvert år og bruger CBS' design og tvister studie-startsbudskaberne med en biblioteksvinkel.

Jens Dam, Syddansk Universitetsbibliotek

Ved Syddansk Universitetsbibliotek benytter vi os både af traditionelle markedsføringsmetoder som plakater, roll-ups, flyers, og annoncering på skærme rundt omkring på campus og af forskellige digitale formidlingsplatforme. Men også digitale platforme, som SDU stiller til rådighed, for at nå ud til de forskellige målgrupper. Vores offentlige hjemmeside, sdu.dk/bibliotek, er en central kanal, hvor offentligheden kan finde information om bibliotekets tilbud, men SDUnet (intranet) og MitSDU (studerer-portal) er specifikt rettet mod henholdsvis SDU-ansatte og studerende. Sociale medier spiller også en vigtig rolle.

Universitetsbiblioteket arrangerer og deltager i en række events, workshops og kurser, der introducerer studerende til bibliotekets faciliteter og services. Derudover tilbyder biblioteket specialiserede kurser og vejledning, som f.eks. **Book en Bibliotekar-ordningen**, hvor brugerne kan få individuel hjælp.

Et nyere initiativ vi forsøger at udbrede, er vores **Kahoot og Happy Library hour**, hvor medarbejdere fra biblioteket ruller afsted med en 'bananbåd' og holder pop-up events ude på de enkelte fakulteter.

Biblioteket indgår i mange eksterne samarbejder og projekter, der bidrager til synligheden. Dette inkluderer partnerskaber med lokale gymnasier, forskningsinstitutioner, og regionale kulturinstitutioner. Projekter som **Citizen Science og Mediacamp** for gymnasier er eksempler på initiativer, der både fremmer bibliotekets synlighed og bidrager til samfundssengagement.

Ved biblioteket inddrager vi aktivt brugerne i udviklingen af nye services og materialer. Dette sker f.eks. gennem feedback og dialog med studerende og ansatte og **brugerdrøven materialeanskaffelse**, men også ved at inddrage VIP'er og studerende via universitetets Biblioteksudvalg, der årligt drøfter biblioteksservices, og f.eks. behandler bibliotekets accessionspolitik.

Anna Slyngborg, AU Library

På AU Library arbejder vi kontinuerligt med at øge synligheden af bibliotekets mange services og faciliteter, både med fokus på den information og data, vi leverer, men også på det rum til fordybelse og fællesskab, som vi stiller til rådighed. Vi har et ønske om at styrke og videreudvikle biblioteket på en måde, der gør det endnu mere tydeligt for brugerne, hvordan og til hvad, de kan bruge biblioteket. Gennem fokus på sammenhængen mellem **de mange forskellige fysiske biblioteksrum** og vores digitale tilstedeværelse, herunder ensretning af kommunikationen på de forskellige brugerrettede platforme, opbygger vi et fælles ståsted.

Der er – og vil altid være – plads til lokale initiativer på de individuelle betjeningssteder. Det er med til at skabe ejerskab, hjemlighed og tilhørsforhold både blandt kolleger og brugere. Men vi har også et ønske om at fremstå med et mere genkendeligt udtryk, og en **tydelig fælles identitet**, der gør det nemmere for brugerne at genkende og navigere i vores tilbud. Derfor arbejder vi på at blive bedre til at dele lokale initiativer på tværs og samarbejde om tiltag, der fremmer bibliotekets synlighed. Dette arbejde finder sted i et netværk med fokus på brugerbetjening, kommunikation og synlighed.

Som noget nyt har vi netop introduceret den første af **to årlige temauger**, der fremadrettet skal være med til at øge bibliotekets synlighed gennem øget tilstedeværelse og fokus på et aktuelt tema, hvilket skaber ekstra opmærksomhed og engagement i og omkring biblioteket. Hertil er det en øvelse i samarbejde og visuel koordinering for kolleger. De første to temauger kommer til at handle om AI og kritisk kildebevidsthed, og i løbet af ugen vil blandt andet en **pop-op bogvogn** rulle forbi en

stor del af AU Library's betjeningssteder med chokolade og quizzer, ligesom der vil hænge plakater i biblioteksrummene, posts og stories på Instagram, og vi blive afholdt ekstra åbne kurser med gratis kaffe og kage.

Inge Kongsgaard, Det Kgl. Akademi Bibliotek

På Det Kongelige Akademis bibliotek betragter vi synliggørelse som en vigtig del af vores formidlingsindsats, og det er et arbejdsområde med høj prioritet.

Det er vores erfaring, at det først og fremmest er de personlige relationer og bibliotekarernes formidling ved fysisk tilstedeværelse, som bedst sikrer en synliggørelse af biblioteket og vores services.

På basis af den erfaring har vi knyttet en **personlig bibliotekspartner** til hvert af de syv institutter, som Akademiet består af. Som bibliotekspartner møder du de faglige miljøer i forskellige sammenhænge, og med tiden udvikler sig stabile faglige relationer mellem bibliotekspartneren og forskere samt undervisere. Det er i høj grad her, de faglige miljøer får øjnene op for alt det, biblioteket kan.

Synliggørelse af biblioteket og vores services er derudover indlejret i vores undervisning i informationskompetencer til alle studerende – fra bachelor til ph.d. Et særligt **momentum er studiestart** i september, hvor vi arrangerer rundvisninger og biblioteksintroduktioner i stort antal samt deltager i intro-events arrangeret af Akademiets studieadministration. Her møder de studerende bibliotekarerne personligt, og det skaber særlig god grobund for at formidle vores services og ressourcer.

Synliggørelse af biblioteket finder også sted, når vi f.eks. arrangerer **forfattersaloner** og lægger hus til nogle af Akademiets udstillinger.

I det digitale univers arbejder vi kontinuerligt med nyhedsopslag om biblioteket og vores services på Instagram, Facebook og LinkedIn samt hjemmeside og intranet. Trykte plakater og postkort hører også med i ny og næ.

Derudover arbejder vi med at synliggøre services i vores biblioteksbase på en måde, så brugerne under deres søgninger ledes ind på nye veje og går på opdagelse i nye muligheder – blandt andet i **'Forskningsassistent AI'**, der nu ligger som beta version i biblioteksbasen bib.kglakademi.dk.

Op, op, op med ophavsretten

I Team Ophavsret har vi udviklet en ny og dynamisk model for videndeling: Et tværgående kontaktnetværk for ophavsret, der består af repræsentanter fra uddannelsesområderne i VIA University College. Netværket har til formål at gøre det nemmere at cirkulere viden om ophavsret i uddannelsesmiljøerne og skabe et fælles ansvar og ejerskab omkring opgaven

□ Birgit Truelsen Larsen, Laura Panduro Kjeldsen, Mai Aggerbeck, Thor Benjamin Borgkvist Tranæs og Tine Furbo Lind, VIA Bibliotek, VIA University College.

Når snakken falder på ophavsret, vil de fleste nok skære en grimasse og kigge febrilsk efter nærmeste flugtvej. Ophavsret er et komplekst område med mange gråzoner, hvilket gør formidlingen og forståelsen vanskelig. Formidlingsopgaven havner ofte hos bibliotekspersonalet, der skal vejlede studerende og ansatte i regler og kopieringsaftaler. Det er en viden, der kan være svær at få til at cirkulere og rodfæste sig, især i en stor organisation.

Team Ophavsret i VIA Bibliotek har gjort brug af forskellige tiltag for at sprede denne viden. Dette tæller skriftligt og videobaseret informationsmateriale, kurser i ophavsret, oplæg hos VIAs studenterorgan samt drift og udvikling af en hjemmeside målrettet studerende, ansatte og forskere. Trods disse tiltag er det en tilbagevendende udfordring at nå ud til både studerende og undervisere. En undersøgelse fra Rettighedsalliancen (2024) viser, at studerende på videregående uddannelser

har svært ved at forholde sig til og overholde reglerne om ophavsret. Manglende viden om reglerne gør, at mange vælger den nemme – men ulovlige – løsning. Kontaktnetværket er et bud på en løsningsmodel, der kan imødegå denne tendens ved at få viden til at cirkulere mere effektivt i uddannelsesmiljøerne.

Strategisk og organisatorisk forankring

Beslutningen om at indføre kontaktnetværket udsprang af to parallelle processer, der til sidst flettede sig sammen. På den ene side oplevede VIAs direktion en stigning i henvendelser fra Rettighedsalliancen angående studerendes deling af ophavsretligt beskyttet materiale, f.eks. på sociale medier. Et konkret udtræk dokumenterede omfanget af denne praksis på professionshøjskolerne, heriblandt

“ Ved at fremme tovejskommunikation frem for envejsformidling er viden blevet spredt hurtigere, og ejerskabet af opgaven er blevet større

VIA, hvilket understregede behovet for handling. På den anden side arbejdede Team Ophavsret på en ny model for at styrke viden- delingen om ophavsret i VIA. Denne model introducerede et kontaktnetværk af repræsen- tanter fra de forskellige uddannelsesområder, hvor hver uddannelsesrepræsentant skulle fungere som bindeled mellem uddannelserne og Team Ophavsret.

De to processer – Rettighedsalliancens henvendelse til VIAs direktion, og et stærkt ønske fra Team Ophavsret om at få implemen- teret en ny løsningsmodel, teamet allerede havde udviklet – mødtes i VIAs Hovedsamar- bejdsudvalg, hvor modellen blev præsenteret og godkendt. Dermed blev en samlet strategi etableret, som både adresserede det pres, der kom udefra, og skabte en langsigtet løsning internt. Med blåstemplingen af modellen er ansvaret for ophavsret ikke blot en strategisk beslutning i ledelsen, men også en praktisk forankret indsats i organisationen. Implemen- teringen af kontaktnetværket gør det muligt at omsætte de overordnede retningslinjer til kon- kret handling på uddannelserne, hvor uddan- nelsesrepræsentanterne har en central rolle i at sikre lokal opmærksomhed på ophavsretlige spørgsmål.

Ud i undervisningsmiljøerne

Kontaktnetværket er struktureret omkring to årlige online-møder, typisk af halvanden ti- mes varighed. Derudover har vi løbende kom- munikation med medlemmerne på en fælles Teams-kanal. På møderne drøftes et eller flere temaer (f.eks. AI og ophavsret eller studeren- des syn på ophavsret) samt formidling af nye tiltag eller udviklinger i forhold til ophavsret. Team Ophavsret har ansvar for dagsordenen, og uddannelsesrepræsentanterne kan foreslå emner til drøftelse.

Kontaktnetværkets medlemmer er rekrut- teret fra en lang række uddannelser i VIA, hvil- ket højner muligheden for, at viden kommer til og fra flest mulige undervisningsmiljøer. Uddannelsesrepræsentanterne, der både er på leder- og underviserniveau, har forpligtet sig til at deltage i møderne og bringe ny viden

Kontaktnetværkets medlemmer:

- 5 biblioteksmedarbejdere fra Team Ophavsret
- 14 uddannelsesrepræsentanter

Team Ophavsrets medlemmer:

- 5 biblioteksmedarbejdere
- 1 bibliotekschef
- 1 organisationsjurist
- 1 stud.jur.

Kontakt: bib.teamophavsret@via.dk

fra netværket til deres uddannelser samt bringe problematikker fra deres praksis ind i netværket. Vi mener, at denne kontinuerlige videnuudveksling er med til at ændre kulturen og opfattelsen af ophavsret: Fra at være en abstrakt og kompliceret størrelse, som kun nogle få ved noget om, til at være et område, som mange forholder sig til.

En udfordring for videnflowet er dog, at VIA har en del uddannelser på flere forskellige adresser, eksempelvis udbydes sygeplejerske- uddannelsen i seks forskellige byer i Midtjyl- land. Derfor kan det være svært for uddannel- sesrepræsentanter, der dækker uddannelser på flere udbudssteder, at sikre, at informationer og diskussioner når ud til alle adresser. Alli- gevel kan vi efter flere års arbejde med kon- taktnetværksmodellen konstatere, at den både har kvalificeret Team Ophavsrets arbejde og gjort os opmærksomme på, hvor vi skal fokusere vores indsats. Samtidig kan vi erfare, at kontaktnetværkets medlemmer tager deres formidlingsopgave seriøst ved at udvikle me- toder for videndeling lokalt og dermed skabe forandring i de lokale undervisningskulturer.

Kontaktnetværket skaber resultater

I takt med at kontaktnetværket er blevet mere rodfæstet, har Team Ophavsret fået lettere adgang til værdifuld viden om, hvordan undervisningsmiljøerne forholder sig til ophavsret i praksis. Senest har en af uddannelsesrepræsentanterne opfordret til at få overblik over, hvordan lyd og videoer benyttes på tværs af VIAs uddannelser. På denne baggrund udarbejdede og udsendte Team Ophavsret en spørgeskemaundersøgelse til alle uddannelsesrepræsentanter, der hjalp med at kortlægge undervisernes praksis med audiovisuelt materiale, og pegede på nogle udfordringer til videre drøftelse.

Et andet eksempel er en ny dynamisk videndelingsplatform, som er initieret af en af uddannelsesrepræsentanterne. Initiativet har siden udviklet sig til et samarbejde mellem kontaktnetværkets uddannelsesrepræsentanter og medlemmer af Team Ophavsret. Formålet er at gøre det lettere for uddannelsesrepræsentanterne at dele og diskutere ny viden fra både kontaktnetværksmøderne og praksis. Videndelingsplatformen er tænkt som praksisnær og skal indeholde konkrete eksempler, der går i dybden med udfordringer og løsninger i hverdagen. At projektidéen udspringer fra en uddannelsesrepræsentant, understreger det ejerskab og engagement, der er så vigtigt for at skabe en varig kulturændring på området.

Et murstensløst netværk

Fremadrettet har vi fortsat en opgave i at drive det, man kan kalde et murstensløst netværk. Det er ikke en nem udfordring at styrke sammenhængskraft, dynamik og effektivitet, når møder og kommunikation primært foregår online. Vi arbejder derfor henimod at supplere onlinefaciliteringen med fysiske møder, da det betyder noget for oplevelsen af tilhør og ejerskab at kunne mødes ansigt til ansigt og samarbejde om fælles opgaver. Det er udfordrende med tilhør til ti forskellige adresser i Midtjylland og fyldte kalendere, men det er en prioritet for at skabe en følelse af at være en aktiv del af netværket.

Et andet sted, hvor vi både nu og i fremtiden ser en stor vigtighed af kontaktnetværket, er i forbindelse med den hastige teknologiske udvikling. Opgaver og læringsmaterialer ændrer sig løbende, og det gør undervisere og studerendes behov også. Dertil kommer eksplosionen af kunstig intelligens, der udfordrer både brugere og rettighedshavere. Alt dette skaber et område, der ofte udvikler sig hurtigere end lovgivningen og licensaftalerne kan følge med. I samarbejde med kontaktnetværket kan Team Ophavsret hjælpe med at navigere i

disse forandringer og undersøge mulighederne for at tilpasse ophavsrets aftalerne, så undervisere både kan overholde reglerne og udnytte de muligheder, som aftalerne giver optimalt. Derfor er et tæt samarbejde mellem uddannelsesrepræsentanterne og Team Ophavsret afgørende, for kun gennem en kombination af deres viden og indsigt kan de bedste løsninger findes inden for de rammer, der fastsættes af rettighedsorganisationerne.

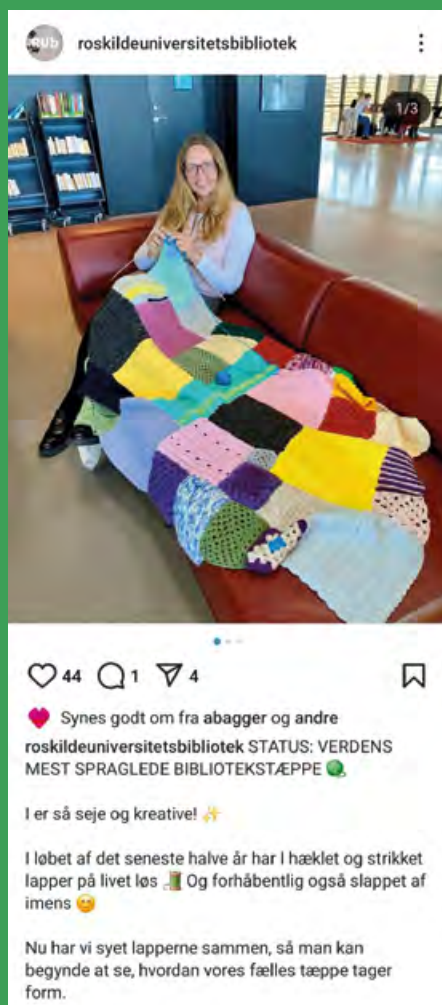
Integreret praksisformidling og Team Ophavsrets rolle

Kontaktnetværket er et eksempel på, hvordan en bottom-up-proces kan føre til en vellykket forankring af nye arbejdsgange i en organisation. Initiativet opstod blandt medarbejdere tæt på praksis og udviklede sig til en strategisk og operationel løsning på en konkret udfordring. Erfaringen viser, at engagement og faglig indsigt fra dem, der arbejder med problemstillingen til daglig, kan drive en reel kulturændring.

Gennem kontaktnetværket har Team Ophavsret arbejdet for at styrke formidlingen af ophavsret i organisationen. Ved at fremme tovejskommunikation frem for envejsformidling er viden blevet spredt hurtigere, og ejerskabet af opgaven er blevet større. Når uddannelsesrepræsentanterne bliver aktive medspillere, bliver formidlingen mere målrettet og effektiv.

Uddannelsesbibliotekernes fagområde er i konstant udvikling, og derfor er det afgørende, at vi løbende tilpasser vores praksis. Kontaktnetværket er et eksempel på, hvordan uddannelsesbiblioteker kan spille en aktiv rolle i at forme og udvikle strukturer for ophavsretsformidling. Vi håber, at denne artikel kan inspirere andre i bibliotekssektoren, der arbejder med lignende udfordringer.

#biblioteksblík

Ulven kommer: Der kommer i hvert fald over 3.000 hits på 'ulv', når man søger i Danmarks tekniske kulturarv. Verdens mest spragledede bibliotekstæppe er også kommet til verden, ligesom kaffesmiley'en har set dagens lys.

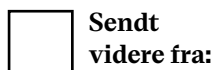
Hvilke FFU-biblioteker følger du på sociale medier?

Brug #biblioteksblík, når du søger eller selv poster noget – hvis du vil ses af os

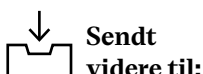

Stafetten

– Fra min stol

Anne Marie Lind Danielsen, personaleleder i VIA Biblioteks afdelinger i Herning, Horsens, Ikast, Randers og Silkeborg

Lotte Risbæk Thomsen, Specialkonsulent, CBS Bibliotek

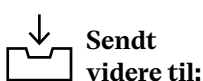
Foråret er kommet og indsamling af forbrugsstatistik til årsberetning ligger bag mig. Det er et stort arbejde at indhente statistik og finde ud af, hvordan forbrug præsenteres bedst. For kan tallene overhovedet sammenlignes? Nogle leverandører leverer Counter-statistik mens andre har egne systemer.

Nu skal der ses nærmere på forbruget af vores e-ressourcer. Ressourcer med lavt forbrug skal måske ikke fornyes i efteråret, og der kan være ressourcer, som burde have et større publikum, som vi kan markedsføre og synliggøre på en bedre måde.

Det er ved mit bord, at aftaler om nye licenser til CBS falder på plads, priser forhandles og licensaftaler opsiges. Det gælder for både vores brede portefølje af lokale licenser, og for de licenser vi har via det nationale licenskonsortium.

Ved siden af arbejdet med licenserne bliver der indimellem også tid til at deltage i vores bestil-1-bibliotekar-service. Og der er virkelig travlt disse dage med de mange kandidatstuderende. Hvordan udarbejder jeg et literatur-review? Jeg har søgt i Business Source Ultimate, men jeg får flere tusind resultater – hvordan kan jeg søge mere præcist? Og hvad er Scopus? Spørgsmålene er mange! Det er rart at kunne hjælpe de studerende godt videre og at høre, at de går ud ad døren med mere ro i maven, end da de trådte ind.

Biblioteket skal jo netop understøtte både studerende og ansatte med de rette materialer og e-ressourcer og rette hjælp og vejledning.

Janne Lytoft Simonsen, forskningsbibliotekar, AU Library Sundhedsvidenskab

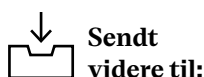
Vores bibliotek ligger i den tidligere 'Fødselsanstalt i Jylland', som er en flot hvid bygning fra 1910 beliggende i Universitetsparken i Aarhus. Vi er 10 kolleger, der arbejder

tæt sammen om undervisning, forskerservice og vagter i biblioteket. Det er et privilegium at arbejde i så smuk en bygning.

Jeg arbejder selv med både undervisning og forskerservice og synes, det er en god kombination. Det videnskabelige personale på universitetet er jo netop både undervisere og forskere på samme tid, og derfor spiller de to arbejdsområder fint sammen.

Jeg er selv glad for at undervise og arbejde med udvikling af undervisning. På flere af vores kurser har vi et tæt samarbejde med de faglige undervisere, og det er en stor fordel. Jo mere vi ved om de faglige krav til de studerende, jo bedre en undervisning kan vi levere. Vi underviser ofte flere kolleger sammen og er gode til at bruge hinanden til sparring og ideudvikling. Det gør, at det aldrig bliver kedeligt at undervise.

Jeg oplever, at forskerservice er anderledes end undervisning, selv om der også er ligheder. Jeg arbejder med litteratursøgning, referencehåndtering (EndNote) og formidling af ophavsret. Lige som med undervisning handler det om viden, erfaring og forståelse af den faglige kontekst, men jeg synes også, at den gode forskerservice har elementer af problemløsning og detektivarbejde – 'der må da være en løsning...'. Det er sjovt med de faglige udfordringer, og så er det jo rart, når det lykkes til sidst.

Line Kronqvist Jensen, bibliotekar, TV 2 Mediecenter og Syddansk Universitetsbibliotek

Min arbejdsuge er delt mellem to arbejdspladser. To dage på TV 2's Mediecenter og tre dage på Syddansk Universitetsbiblioteks Afdeling for Undervisning og Formidling.

Mediecenteret på TV 2 står til rådighed med fremfindning af materialer og research fra klokken 07-21.30 på hverdage og klokken 08-19 i weekenden. Mine opgaver er supersøg/researchvagter, hvor jeg bl.a. laver søgninger, fremskaffer materiale fra egne og eksterne arkiver, indkøber billeder og klarer rettigheder.

Derudover registrerer jeg nyhedsudsendelser fra hovedkanalen samt råmateriale. Mediecenteret samler al indhold fra Nyhederne, NEWS og Sporten. Arkivet rækker tilbage til stationens start i 1988. Kvaliteten af de tidlige bånd er dog forringet, så vi er i gang med et omfattende digitaliseringsprojekt for at sikre kulturarven. Vi eksperimenterer med et transskriberingsværktøj i vores registreringer, men vi skal fortsat læse korrektur, da værktøjet indimellem gengiver ord og vendinger på en upræcis måde. Vi håber, at AI med tiden kan udvikle sig til en nyttig assistent i arbejdet.

På SDUB består mine opgaver af infovagter, 'book en bibliotekar', plagiatscreening og vejledning i ophavsret. Derudover er jeg bestyrelsesmedlem i Forum for formidling af Ophavsret under DFFU. Hvert år afholder vi SDU Mediacamp, hvor mit arbejde på SDUB kombineres med mine faglige kompetencer fra TV 2.

Jeg bliver ofte spurgt, om det er forvirrende at skifte mellem arbejdspladser hver uge. Tværtimod supplerer de to verdener forskellighed hinanden på en måde, jeg finder spændende og fagligt udviklende.